

CREATIVE COMMONS, czyli PRZYKŁAD WOLNYCH LICENCJI ZALECANYCH W PUBLIKOWANIU OTWARTYM

Ewa Adaszyńska

Biblioteka Uniwersytecka

Dzielenie się wiedzą stanowi w systemie komunikacji społecznej wartość najwyższą. Wspólne tworzenie treści, prezentowanie swoich osiągnięć oraz korzystanie z dorobku naukowego jest silnie rozwijającym się ruchem na rzecz otwartego dostępu do badań, a jego celem jest propagowanie otwartego modelu publikowania bez barier technologicznych i prawnych.

Obowiązek otwartego publikowania wyników badań naukowych finansowanych z dotacji publicznych już od 2021 r. przyjęła grupa organizacji finansujących naukę, w tym Narodowe Centrum Nauki. Zasady otwartości określiła w Planie S, dokumencie znanym jako inicjatywa cOAlition S¹, wspierana przez Komisję Europejską oraz Europejską Radę ds. Badań Naukowych. Plan określa zasady publikowania otwartego², a jednym z nich jest warunek publikowania na licencji Creative Commons w otwartych czasopiśmie, platformach oraz repozytoriach. Otwarta nauka wymaga nie tylko odpowiednich narzędzi i technologii informatycznych, ale także rozwiązań prawnych³.

Creative Commons (CC) to międzynarodowy projekt oferujący darmowe rozwiązania prawne - modele licencji i inne narzędzia do zarządzania prawami autorskimi przez twórców. CC wspiera dzielenie się twórczością oraz propaguje współpracę i innowacje poprzez otwarte rozwiązania prawne. Oferuje gotowe wzory umów licencyjnych stosowanych w nauce, edukacji i kulturze. CC powstała w 2001 r. jako organizacja pozarządowa w Stanach Zjednoczonych⁴. Jej oddziały funkcjonują obecnie w 100 państwach na ca-

łym świecie. Oddział Polski działa od 2005 r., partnerem instytucjonalnym jest Centrum Cyfrowe Projekt: Polska⁵.

Podstawowym narzędziem Creative Commons są licencje prawne pozwalające zastąpić tradycyjny model „wszystkie prawa zastrzeżone”, zasadą „pewne prawa zastrzeżone” - przy jednoczesnym poszanowaniu zasad prawa autorskiego. Licencje Creative Commons oferują różnorodny zestaw warunków licencyjnych - swobód i ograniczeń. Dzięki temu autor może samodzielnie określić zasady, na których chce dzielić się swoją twórczością z innymi. Twórca określając warunki licencji, na jakich można korzystać z jego dzieła zawsze zachowuje do niego prawa autorskie. Jednocześnie pozwala innym na kopiowanie i rozpowszechnianie dzieła, tworzenie lub zakaz utworów zależnych od oryginału, działanie w celach komercyjnych, czy tylko niekomercyjnych.

Licencje Creative Commons umożliwiają swobodne dzielenie się twórczością w sieci zgodnie z prawem autorskim. Autor ma możliwość łatwego udostępniania i rozpowszechniania prac oraz określenia, na co pozwala odbiorcy. Dla użytkownika to drogowskaz, co z danym dziełem może zrobić. Licencje CC są nieodpłatne i niewyłączne, obowiązują każdego, kto z nich korzysta, bez ograniczeń czasowych i terytorialnych. Wszystkie licencje CC mają cechy wspólne (m.in. poszanowanie praw autorskich osobistych) oraz dodatkowe warunki wybrane przez licencjodawcę (twórcę lub posiadacza praw autorskich). Twórca zawsze zachowuje prawa autorskie, a jednocześnie umożliwia innym kopiowanie, rozpowszechnianie czy wykorzystanie swojego dzieła w celach niekomercyjnych lub komercyjnych, zezwala też, lub nie, na tworzenie utworów zależnych⁶.

1 Zob. Strona cOAlition S, dostęp: <https://www.coalition-s.org/>, [odczyt: 5 marca 2020].

2 Zob. Plan S, dostęp: <https://www.coalition-s.org/addendum-to-the-coalition-s-guidance-on-the-implementation-of-plan-s/principles-and-implementation/> [odczyt: 5 marca 2020].

3 Zob. *Przewodnik po otwartej nauce*, autorzy: J. Hofmokl, A. Tarkowski, B. Bednarek-Michalska, K. Siewicz, J. Szprot, Warszawa 2009, dostęp: https://repin.pjwstk.edu.pl/files/Przewodnik_po_otwartej_nauce.pdf, [odczyt: 6 marca 2020].

4 Zob. Strona Creative Commons, dostęp: <https://creativecommons.org/>, [odczyt: 6 marca 2020].

5 Zob. Strona Creative Commons Polska, dostęp: <http://creativecommons.pl/>, [odczyt: 6 marca 2020]; *Przewodnik po otwartości dla organizacji pozarządowych*, oprac. J. Hofmokl, K. Sawko, K. Śliwowski, K. Rybicka, Ł. Jachowicz, A. Tarkowski, Warszawa 2013, s. 32-33, dostęp: <http://www.ngoteka.pl/bitstream/handle/item/125/Otwartosc%20w%20Organizacjach%20Pozarządowych.pdf?sequence=1> [odczyt: 6 marca 2020].

6 Zob. *Przewodnik po otwartości dla organizacji pozarządowych*, op. cit., s. 31-32.

Licencje CC nie naruszają wolności, które prawo autorskie przyznaje wszystkim użytkownikom w ramach dozwolonego użytku i prawa cytatu. Pozwalają one na jednoznaczne określenie dodatkowych uprawnień użytkowników, którzy muszą dochować warunków licencji, ponieważ w przypadku ich naruszenia wygasną one automatycznie. Konieczne jest więc poprawne informowanie o autorze i jego prawach - (licencji, na jakiej dostępna jest treść utworu), pozostałe warunki wynikają z wyboru licencjodawcy⁷.

Licencje CC tworzone są na podstawie czterech warunków⁸:

Uznanie autorstwa (attribution) BY - atrybut ten nakazuje, aby licencjobiorca przekazywał wraz z rozpowszechnianym utworem informacje o autorstwie, źródle oraz o samej licencji.

Użycie niekomercyjne (non-commercial) NC - atrybut ten zawęża uprawnienia licencjobiorcy do korzystania z utworu i opracowań wyłącznie w celach niekomercyjnych.

Na tych samych warunkach (share-alike) SA - atrybut ten oznacza rozpowszechnianie utworów tylko na tej samej licencji, co dzieło oryginalne.

Bez utworów zależnych (non-derivatives) ND - atrybut ten zakazuje tworzenia utworów zależnych.

Jest sześć rodzajów licencji CC, które są kombinacjami czterech wymienionych warunków. Ich połączenie daje licencję określającą zasady korzystania z utworu⁹:

Uznanie autorstwa (skrót BY - ang. attribution). Ten rodzaj licencji oznacza, że wolno kopiować, zmieniać, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne, a także publikować na dowolnej licencji, pod warunkiem przywołania nazwiska autora pierwowzoru oraz podania źródła.

Uznanie autorstwa - użycie niekomercyjne (NC - ang. non-commercial). Ten rodzaj licencji oznacza, że wolno kopiować, zmieniać, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz inne utwory opracowane na jego podstawie, a także

publikować na dowolnej licencji, pod warunkiem przywołania nazwiska autora pierwowzoru oraz podania źródła, nie można też czerpać z tego tytułu korzyści finansowych.

Uznanie autorstwa - na tych samych warunkach (SA - ang. share-alike). Ten rodzaj licencji oznacza, że wolno kopiować, zmieniać, rozprowadzać, przedstawiać oraz wykonywać utwory zależne jedynie na licencji identycznej jak ta, na jakiej udostępniono utwór oryginalny. Autor opracowania takiego utworu nie może bowiem zakazać innym korzystania ze swobód, których on sam jest beneficjentem.

Uznanie autorstwa - bez utworów zależnych (ND - ang. non derivatives). Ten warunek oznacza, że wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór jedynie w jego oryginalnej postaci, w celach komercyjnych lub niekomercyjnych, a tworzenie utworów zależnych nie jest dozwolone.

Uznanie autorstwa - użycie niekomercyjne - bez utworów zależnych. Ten rodzaj licencji określa, że wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór jedynie w jego oryginalnej postaci tylko do celów niekomercyjnych, a tworzenie utworów zależnych nie jest dozwolone.

Uznanie autorstwa - użycie niekomercyjne - na tych samych warunkach. Ten rodzaj licencji oznacza, że wolno kopiować, zmieniać, rozprowadzać, przedstawiać oraz wykonywać utwory zależne jedynie na licencji identycznej jak ta, na jakiej udostępniono utwór oryginalny, w celach niekomercyjnych.

Znak domeny publicznej 1.0 jest oznaczeniem, informującym o braku ograniczeń prawa autorskiego w stosunku do oznaczonego utworu. Za jego pomocą każdy może zidentyfikować dzieło należące do domeny publicznej, które nie podlega ochronie autorskoprawnej. Nie jest to licencja.

Oznacza przekazanie utworu do domeny publicznej, zrzeczenie się wykonywania wszelkich praw do utworu wynikających z prawa autorskiego, włączając w to wszelkie prawa powiązane i prawa pokrewne, w zakresie dozwolonym przez prawo, na obszarze całego świata.

Jak działają i czym się różnią licencje Creative Commons Polska pokazuje plakat Piotra Chuchli opracowany dla CC Polska¹⁰. Są to warianty licencji CC oparte na polskim prawie autorskim.

⁷ Tamże s. 34 ; *Wolne licencje w nauce, nauce: instrukcja*, oprac. zb. przygotowane w ramach booksprintu Biblioteki Otwartej Nauki 14/06/2013, s. 23-24, dostęp: <http://centrumcyfrowe.pl/projekty/biblioteka-otwartej-nauki/wolne-licencje-w-nauce-instrukcja/>, [odczyt: 6 marca 2020].

⁸ Zob. *Wolne licencje w nauce*, op. cit., s. 24 ; *Przewodnik po otwartości*, op. cit., s. 33.

⁹ Zob. Strona Creative Commons Polska - Poznaj licencje: <http://creativecommons.pl/poznaj-licencje-creative-commons/>; *Wolne licencje w nauce*, op. cit., s. 24-27 ; *Przewodnik po otwartości*, op. cit. s. 34.

¹⁰ *Jak działają i czym się różnią licencje Creative Commons*, dostęp: <http://creativecommons.pl/materialy/>, [odczyt: 6 marca 2020].

Licencje Creative Commons działają w myśl zasady „Pewne prawa zastrzeżone” zamiast „Wszystkie prawa zastrzeżone”. CC oferują różnorodny zestaw warunków licencyjnych – swobód i ograniczeń w ramach obowiązującego prawa. Dzięki temu autor może samodzielnie określić zasady, na których chce dzielić się swoją twórczością z innymi, a użytkownicy zyskują więcej praw do korzystania z jego utworów. Działamy nie dla zysku, wszystkie oferowane przez nas licencje i narzędzia są dostępne za darmo.

BY	kopiować	zmieniać i remiksować	rozpowszechniać	przedstawiać i wykonywać	musisz tylko oznaczyć autora oryginału

Uznanie autorstwa 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa. Jest to licencja gwarantująca najszersze swobody licencjodawcy. <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>

BY-SA	kopiować	zmieniać i remiksować	rozpowszechniać	przedstawiać i wykonywać	ale musisz udostępnić go na tej samej licencji i musisz oznaczyć autora oryginału

Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja. Jest to licencja używana przez Wikipedię i jej siostrzane projekty. <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/>

BY-NC	kopiować	zmieniać i remiksować	rozpowszechniać	przedstawiać i wykonywać	ale nie możesz na nim zarabiać i musisz oznaczyć autora oryginału

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, remiksowanie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych. Warunek ten nie obejmuje jednak utworów zależnych (mogą zostać objęte inną licencją). <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/pl/>

BY-ND	kopiować	rozpowszechniać	przedstawiać i wykonywać	musisz zostawić go w oryginalnej postaci	i musisz oznaczyć autora oryginału

Uznanie autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska – Ta licencja zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu zarówno w celach komercyjnych i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych). <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/3.0/pl/>

BY-NC-SA	kopiować	zmieniać i remiksować	rozpowszechniać	przedstawiać i wykonywać	nie możesz na nim zarabiać	musisz udostępnić go na tej samej licencji i musisz oznaczyć autora oryginału

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/pl/>

BY-NC-ND	kopiować	rozpowszechniać	przedstawiać i wykonywać	musisz zostawić go w oryginalnej postaci	nie możesz na nim zarabiać i musisz oznaczyć autora oryginału

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska – Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych). Jest to najbardziej restrykcyjna z licencji. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>

projekt: www.piotrekchuchla.com

Plakat dostępny jest na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 3.0 Polska

